

"Grundtvig og Tönnies"

Af Steen Marquard Rasmussen, sociolog og seniorkonsulent
i Landsforeningen af Menighedsråd

Mit projekt handler langt mere om Tönnies (tysk sociolog, 1855-1936), end om Grundtvig, idet jeg vil bruge Tönnies til at formulere spørgsmål til Grundtvigs samfundsforståelse. Mit indspil er altså ment som en påpegning af, at Tönnies' tænkning kan være med til at skærpe sansen for Grundtvigs.

Det jeg fortæller om her, er ikke et selvstændigt projekt, men en del af et større projekt, jeg arbejder på i øjeblikket nemlig en empirisk undersøgelse af, hvad de danske menighedsråds-medlemmer synes om at arbejde i menighedsrådene. Den samlede undersøgelse vil blive offentliggjort i 2012 som nr. 3 i Landsforeningens skriftserie "Perspektiv på folkekirken" (denne serie kan hentes gratis på www.menighedsraad.dk under menuen "Analyser").

Den nævnte undersøgelse forsøger jeg at sætte ind i en teoretisk ramme ved at spørge: Hvilken slags fællesskab er et menighedsråd egentlig? Jeg griber her tilbage til Tönnies' bog *Gemeinschaft und Gesellschaft* fra 1887, der i 1912 fik undertitlen "Grundbegriffe der reinen Soziologie".

Bogen har haft en besynderlig og speget virkningshistorie. For det første blev den voldsomt populær blandt Gemeinschaft-romantikere på den tyske højrefløj i 1920'erne; så populær, at Tönnies følte sig nødsaget til at melde sig ind i det tyske socialdemokrati i 1932 for tydeligt at lægge afstand til højrebevægelsen. For det andet har Tönnies' bog leveret det sociologiske begrebsapparat til flere teologers kirketeori. Som eksempel kan nævnes Dietrich Bonhoeffers licentiaatafhandling "Sanctorum Communio" fra 1927, der har den tankevækkende undertitel "Eine dogmatische Untersuchung zur Soziologie der Kirche". For det tredje inspirerede Tönnies' bog en anden sociolog, der er langt mere kendt i vor tid, nemlig Max Weber. Vi må derfor sige, at Tönnies' grundbegreber i dag primært er kendt i kraft af Webers videreudvikling af dem i form af hans fire handletyper.

Set fra et Grundtvig-perspektiv er Tönnies dog mere interessant end Weber, fordi Weber skræller alt det metafysiske hos Tönnies væk. Nærmere bestemt er der to ting, der gør Tönnies interessant. Det ene er, at han leverer en dobbelt-model over samfundet som helhed og over ethvert fællesskab. Det andet er, at han som nævnt byder ind med et metafysisk niveau i denne dobbelt-model:

Mens Weber udformer idealtyper, som er forsigtige konstruktioner med en begrænset gyldighed, er Tönnies mere ambitiøs, eller letsindig om man vil: Han søger med sine to fællesskabsbegreber at udtrykke noget, der er helt fundamentalt for sociologien, altså netop grundbegreber, som altid er gældende. Tanken er, at det sociale livs motor er spændingen mellem Gemeinschaft og Gesellschaft. Den nye undertitel på Tönnies' bog ("Grundbegriffe der reinen Soziologie") vil netop signalere, at de to begreber påberåber sig at være det sociale livs DNA.

Pointen er, at både Gemeinschaft og Gesellschaft er en uopgivelig dimension ved det sociale liv – begge sider har deres relative berettigelse. Det betyder, at med Tönnies kan man både forstå de liberale og venstrefløjens kamp for individualisme og Gesellschaft, og forstå de konservatives kamp for Gemeinschaft. Derfor siger man også, at Tönnies' projekt er at belyse ambivalenserne i det moderne samfund. Det ses f.eks. af titlen på Cornelius Bickels doktorafhandling om Tönnies fra 1991, som meget præcist hedder "Ferdinand Tönnies. Soziologie als skeptische Aufklärung zwischen Historismus und Rationalismus" – altså en skeptisk oplysningstæinker.

Og nu mit spørgsmål til Grundtvig: Er Grundtvig simpelthen en Gemeinschaft-tæinker, eller har han et korrektiv til dette, altså noget som svarer til Tönnies' dobbelt-model? Hvis det førstnævnte er tilfældet, må vi sige, at Tönnies med sin dobbelt-model leverer et korrektiv til Grundtvigs forståelse af samfund og fællesskaber – et korrektiv, der især er vigtigt, hvis man vil gøre Grundtvigs tænkning relevant i en moderne sammenhæng, fordi det først er Gesellschaft-dimensionen, der kan udtrykke modernitetens særlige træk.